

به نام خدا

مرگ چیست؟

(مرگ در دین‌های ابراهیمی و غیرابراهیمی)

محمد قلی پور

psyche یا روح چنانکه باید و شاید به عنوان چیزی که در آن آناتی متعارض به طور دوجانبه در هم بافته می‌شوند، فهمیده شود. این رشته تفکر در فیدياس افلاطون دنبال می‌شود که، دیالوگی را بیان می‌کند میان سقراط محکوم شده با دوستانش در روزی که در پایانش قرار است او جام شوکران را بنوشد. متانت دینی که با آن سقراط در این بخش هر استدلالی را که منکر فناپذیری روح است بررسی و رد می‌کند، محکم‌ترین مشوقی است که می‌توانیم برای آن کودک درونمان بیابیم که نمی‌توان با هیچ استدلالی تسلی‌اش داد: سقراط در شرف مرگ به سرمشقی برای همه افرادی بدل می‌شود که او را دنبال می‌کنند. تنها لازم است فرزندگان رواقی و خونسردی‌شان در مواجهه با مرگ را یادآور شوم، که توسط آن آزادیشان را جلوه‌گر می‌سازند. این آزمایش تصمیم قاطع آزادانه حتی برای عمل خودکشی که برای رواقیان ممنوع نبود لازم است. چرا که آیین آنها مرگ را مجاز می‌دانست، اما تنها از طریق روزه‌داری طولانی یا از طریق خونریزی تدریجی تا مرگ در هوشیاری کامل از رخ دهد. همچنین با الگوی اپیکوریان آشناییم. آنها با هراس از مرگ از طریق استدلال مقابله می‌کردند، و در عین حال هنر زندگی را به سرحد کمال می‌رساندند. لسینگ، هم به عنوان یک انسان‌گرا و هم به عنوان فرزند روشنگری مدرن، در رساله مشهوری تأکید کرد که تفکر باستانیان در مورد مرگ و نحوه ارائه آن بیشتر به صورت برادر خوب بود تا اسکلت هراس‌آور قرون وسطی مسیحی.

اما امروز ما تحت شرایط روشنگری مدرن زندگی می‌کنیم. دسترسی به دنیای به کلی زیر و رو شده‌ای که لسینگ توصیف می‌کند در آخرین تحلیل برای ما ناممکن است. شرایط فعلی مشتکل از خشونت و شدت

روشنگری مدرن است که نتیجه علم است و خود علم از دگردیسی مسیحی پاگانیسیم باستانی تولد یافت. استعلای خداوند وظیفه آموختن درباره خود نوع انسان را لازم آورد و به این ترتیب نهایتاً وظیفه کسب دانش به معنای دقیق کلمه را دیگرگون کرد. نگرشی جدید از کمی کردن و آرمان جدید ساختن عقلانی امپراتوری جدیدی را بنیاد گذارد. این امپراتوری با آرمان تسلط از طریق دانش اداره می‌شود و به وسیله تحقیق علمی به طور دائم آنچه را می‌توان کنترل کرد گسترش می‌دهد. اما اگر حقیقت دارد که حتی این روشنگری علمی به مانند دنیای باستان، حدود خود را در ادراک‌ناپذیری مرگ می‌یابد، آنگاه همچنان این امر صادق باقی می‌ماند که افق پرسشی که درون آن اندیشه می‌تواند اصولاً به چیستان مرگ راه یابد، هنوز با آموزه‌های رستگاری احاطه می‌شود. برای ما این آموزه، آموزه مسیحیت با همه گوناگونی کلیساها و فرقه‌های آن است. از منظر تفکر بازتابی، این امر باید درک‌ناپذیر و در عین حال روشن‌کننده به نظر آید که غلبه حقیقی بر مرگ نمی‌تواند در چیزی جز رستاخیز مردگان قرار داشته باشد. برای مؤمنان رستاخیز بزرگترین یقین است، در حالی که برای آنانی که چنین اعتقادی ندارند، رستاخیز درک‌ناپذیر باقی می‌ماند، اما نه درک‌ناپذیرتر از خود مرگ.

(۱) این مقاله برگرفته از فصلنامه ارغنون شماره ۲۶ و ۲۷ است، که

مترجم آن آقای علی ملائکه و با عنوان انگیزی به شرح زیر است:

Hans-Georg Gadamer, *The enigma of Death: The art of healing in a scientific age*, Stanford University press, ۱۹۹۶.

یادداشت‌های فصل

(۱) آنچه از فایده‌ی برمی‌آید این است که فیلسوف مشتاق موت است و در آرزوی آن، بی‌آنکه دیگران بدانند. گاتری در تفسیر این بخش از فایده‌ی می‌گوید: فلسفه به معنای واقعی چیزی جز آمادگی برای مرگ نیست. (افلاطون، گاتری، ج ۱۴، ص ۲۰۳). میشل دومونتینی در مقاله‌ای از قول سیسرون نقل می‌کند که فلسفیدن چیزی نیست الا مهیا شدن برای مردن. (مونتینی، ۱۳۸۴: ص ۷۳) و مأخذی نیز برای آن نمی‌آورد.

(۲) اساساً این تمنای موت، برآمده از قرآن کریم است (جمعه ۶۲: ۶).

(۳) چنانکه سنایی غزنوی در بیت مشهوری می‌گوید:

بمیر ای دوست پیش از مرگ اگر می‌زندگی خواهی

که ادريس از چنین مرگی بهشتی گشت پیش از ما

منابع و مأخذ

- آذرگشسب، مؤید اردشیر، «مراسم مذهبی و آداب زرتشتیان»، انتشارات فرّوهر، ۱۳۴۸.
- آریا، غلامعلی، «آشنایی با تاریخ ادیان»، مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی پایا، ۱۳۷۹.
- آشتیانی، سید جلا الدین، «شرح مقدمه قیصری»، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۵.
- همان، «شرح بر زاد المسافر»، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۱.
- افلاطون، «دوره آثار افلاطون»، ترجمه محمد حسن لطفی، تهران، خوارزمی، ۱۳۸۰.
- برن، ژان، «افلاطون»، ترجمه دکتر سید ابوالقاسم پورحسینی، تهران، مؤسسه نشر هما، ۱۳۶۳.
- بورمان، کارل، «افلاطون»، ترجمه محمد حسن لطفی، تهران، طرح نو، ۱۳۷۵.
- بهار، مهرداد، «ادیان آسیایی»، نشر چشمه، ۱۳۷۵.
- بی ناس، جان «تاریخ جامع ادیان»، ترجمه حکمت، علی اصغر، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۷.
- ترابی، علی اکبر، «نظری در تاریخ ادیان»، انتشارات فروزش، ۱۳۸۲.
- توفیقی، حسین، آشنایی با ادیان بزرگ، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها و مؤسسه فرهنگی طه و مرکز جهانی علوم اسلامی، چاپ دوم، تهران، قم، ۱۳۷۹.
- تیواری، کورنات، «دین شناسی تطبیقی»، ترجمه مرضیه شنگایی، ۱۳۸۰.
- خسروی حسینی، غلامرضا، «دورنمای رستاخیز در ادیان پیشین و قرآن»، تهران: انتشارات مرتضوی، ۱۳۴۹.
- رضازاده، سید محسن (مترجم و گردآورنده)، «مرگ و جاودانگی»، ویراسته مصطفی ملکیان، دفتر نشر و پژوهش سهروردی، ۱۳۸۰.
- رضایی، مهدی، «آفرینش و مرگ در اساطیر»، تهران، اساطیر، ۱۳۸۴.
- رضی، هاشم، «مطالعات دین‌های ایرانی»، انتشارات بهجت، ۱۳۷۱.
- روحانی، سید محمد، «دین سیک‌ها»، انتشارات ادیان و مذاهب، ۱۳۸۸.
- سامی النشار، علی، ۱۹۶۱م، فیدون فی العالم الاسلامی، فی: الاصول الافلاطونیه

- فیدون، الجزء الاول، اسکندریه، منشاہ المعارف.
- سلیمانی اردستانی، عبدالرحیم، «سیری در ادیان زنده جهان»، انجمن معارف اسلامی ایران، ۱۳۸۳.
- سیمن، تیمن، «آیین هندو»، ترجمه: موحدیان عطار، علی، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب، ۱۳۸۲.
- شاترک، سیبل، «آیین هندو»، مترجم: بدیعی، محمدرضا، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۰.
- صالحی مقدم، محمداسماعیل، «ادیان در گذر زمان از آغاز تاکنون»، انتشارات اندیشه و فرهنگ جاویدان، ۱۳۸۹.
- صدرالدین شیرازی، محمد بی ابراهیم، بی تا، رساله فی الحشر در: الرسائل، قم، مکتبه المصطفوی.
- صدرالدین شیرازی، محمد بی ابراهیم، «الشواهد الربوبیه»، تصحیح سید جلال الدین آشتیانی، مشهد، دانشگاه فردوسی، ۱۳۴۶ ش.
- عهدجدید، براساس کتاب مقدس اورشلیم، مترجم، پیروز سیار، نشر نی، ۱۳۸۷.
- قیصری، داود بن محمود، «شرح فصوص الحکم»، تحقیق حسن حسنزاده آملی، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۲، الجزء الاول.
- کاشانی، عبدالرزاق، اصطلاحات الصوفیه، ترجمه و شرح محمد علی مودود لاری، به کوشش: گل بابا سعیدی، تهران، ۱۳۷۶، حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.
- کلمن، کارل و آلدریچ، آلن، «دین، دیروز، امروز»، ترجمه: محمد قلی پور، و مریم ابراهیمی، انتشارات ایران آزاد، ۱۳۹۰.
- کتاب‌هایی از عهد عتیق (قانون ثانی)، براساس کتاب مقدس اورشلیم، مترجم، پیروز سیار، نشر نی، ۱۳۸۰.
- گاتری، دلبیو. کی. سی، «تاریخ فلسفه یونان»، ترجمه حسن فتحی، تهران، فکر روز، ۱۳۷۷، جلد ۱۴، ۱۵ و ۱۷.
- گتو، جوزف، «سرگذشت دین‌های بزرگ جهان»، مترجم، ایرج پزشک‌نیا، انتشارات جامی، ۱۳۸۷.
- گمپرتس، تئودور، «متفکران یونانی»، ترجمه محمد حسن لطفی، تهران، خوارزمی، ۱۳۷۵، ج ۲.
- گواردینی، رومانو، «مرگ سقراط»، ترجمه محمد حسن لطفی، تهران، طرح نو،

۱۳۸۳.

- گواهی، عبدالرحیم، «جهان مذهبی»، نشر فرهنگ، ۱۳۷۸.
- ماسون، دنیز «قرآن و کتاب مقدس (درون مایه‌های مشترک)»، ج ۲، دفتر پژوهش و نشر سهرودی، ۱۳۸۵.
- مبلغی آبادانی، عبدالله، «تاریخ ادیان و مذاهب جهان»، انتشارات منطق (سینا)، ۱۳۷۳.
- مر، گستون، «افلاطون»، ترجمه فاطمه خوانساری، مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۸۳.
- مصباح یزدی، محمد تقی، «شرح جلد هشتم الاسفار الاربعه»، تحقیق و نگارش: محمد سعیدی مهر، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۰، جزء دوم.
- منیر منصور، محمد، «الموت و المغامرہ الروحیہ»، دمشق، دارالحکمه، ۱۴۰۷ق.
- مونتتی، میشل دو، «فلسیفدن آموختن و مردن»، ترجمه انوشیروان گنجی پور، ارغنون، بهار و تابستان ۱۳۸۴، شماره ۲۶/۲۷.
- مهر، فرهنگ، «فلسفه زرتشت»، بوستن، ۱۳۶۸.
- مینوا، جورج، «تاریخ دوزخ»، مترجم: عربی حسین علی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۷۹.
- هیوم، رابرت ا، «ادیان زنده جهان»، مترجم: گواهی، عبدالرحیم، دفتر نشر فرهنگ اسلام، ۱۳۶۹.
- یاسپرس، کارل، «افلاطون»، ترجمه محمد حسن لطفی، تهران، خوارزمی، ۱۳۵۷ش.
- یوسا، میچیکو، «دین‌های ژاپنی»، مترجم: افشار، حسن، مرکز، ۱۳۸۲.
- Morgan. Michal L. ۱۹۲۲. Plato and Greek Religion. In: The Cambridge Companion to Plato. Edited by: Richard Kraut. Cambridge: Cambridge university press.
- Stockammer. Morris. ۱۹۶۳. Plato dictionary. London: vision.
- www. Rasekhon. Net
- www. Tahoordanesh. Com
- www. Hawzah. Net.
- www. Mihanblog. Com
- <http://www.kenjutsu.ir/forum/printthread.php?tid=۸:>